

نشریه مطالعات نواحی شهری، دانشگاه شهیدباهنر کرمان

سال اول، شماره ۱، زمستان ۱۳۹۳

تحلیل تطبیقی رابطه بین فقر و خشونت شهری با استفاده از مدل ویکور (مطالعه موردی: محله‌های شهر یزد^۱)

دکتر جمال محمدی

دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه اصفهان

علی باقری کشکولی**

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه اصفهان

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی رابطه بین فقر و گسترش انواع مختلف خشونت های شهری در سطح محله‌های شهر یزد است. با توجه به اهداف تحقیق، نوع تحقیق کاربردی و روش بررسی آن توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری، افراد مجرم در ۴۳ محله شهر یزد است. شاخص های تحقیق شامل: شاخص های فقر به عنوان متغیرهای مستقل و شاخص های خشونت شهری به عنوان متغیرهای وابسته می باشد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و بررسی ارتباط بین متغیرهای تحقیق، از آزمون‌های آمار استنباطی مانند: ضریب رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر و همچنین از شاخص نزدیکترین همسایه و مدل ویکور برای رتبه بندی میزان خشونت در محله‌های شهر یزد استفاده شده است. یافته‌ها نشان می دهد اکثر محله‌هایی که دارای بیشترین میزان فقر هستند؛ غالباً نقاط داغ خشونت نیز در همان محله‌ها بیشتر است. در این ارتباط، بر اساس مدل تحلیل مسیر، شاخص پایین بودن میزان درآمد و بیکاری دارای بیشترین تأثیر و دسترسی به خدمات، دارای کمترین تأثیر در افزایش فقر و خشونت شهری می‌باشند. همچنین در مورد اثر مستقیم، مؤلفه سطح سواد دارای کمترین اثر و مؤلفه میزان بیکاری دارای بیشترین اثر در افزایش خشونت های شهری بوده است که ضریب همبستگی چندگانه با مقدار ۰/۷۴۱ رابطه بین گسترش میزان فقر و افزایش میزان خشونت و کاهش احساس امنیت در سطح محله‌های شهر یزد را تأیید می نماید. در نهایت راهکارهایی جهت از بین بردن فقر و کاهش خشونت شهری در سطح محله‌های شهر یزد ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: فقر، خشونت شهری، بی نظمی اجتماعی، شکاف اجتماعی و اقتصادی، محله‌های شهر یزد

۱ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۸/۹

پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۱۰/۱۶

a.bagheri@geo.ui.ac.ir

** نشانی پست الکترونیک نویسنده مسئول:

۱- مقدمه

ظهور و گسترش جهانی محله های فقیرنشین شهری در مراکز کلان شهری کشورهای در حال توسعه با هجوم توده عظیم انسانی از مناطق روستایی به حاشیه های چنین شهرهای بزرگی رابطه نزدیک دارد (لرنر^۱، ۱۹۶۷: ۲۵-۲۴). با این که بسیاری از مهاجرت های روستا-شهری در کشورهای فقیر به دلایل معقول صورت می گیرد تا به گونه ای به زندگی شهری مجهز شوند (بوتورث و چانسی^۲، ۱۹۸۱؛ رابرتس^۳، ۱۹۷۸؛ گیلبرت و گاگلر^۴، ۱۹۹۲). اما هنگامی که آنها به مراکز شهری می رسند و در حاشیه های شهری سکونت پیدا می کنند (دوقتی^۵، ۱۹۷۰؛ مانگین^۶، ۱۹۵۹؛ گیلبرت و وارد^۷، ۱۹۸۶)؛ اگر چه برخی از آنها بدون شک از مسیر اصلی منحرف و باعث ایجاد ناهنجاری های اجتماعی در شهرها می شوند ولی اکثریت آنها می توانند محلی برای کار کردن پیدا کنند و با کمک افراد حاشیه نشین، وضعیت آنها سامان دهی گردد تا خود را در این شرایط ناامید کننده، مدیریت کنند.

چنین شرایطی نشانه از فرهنگ فقر و حاشیه نشینی است که همواره با انواع مختلف خشونت ها جهت بقا و ماندگاری همراه است (پرلمن^۸، ۱۹۷۶؛ پورتس^۹، ۱۹۷۲؛ رابرتس، ۱۹۷۸؛ مانگین، ۱۹۷۰). به عبارتی دیگر می توان گفت: «حاشیه نشینان معمولاً در پیرامون مناطق فقیرنشین شکل می گیرند و عاملی برای توسعه فرهنگ فقر می گردند (زنجانی، ۱۳۷۱: ۲۰۷-۲۰۸). چنین فرهنگ فقری در قالب فقر شهری در کشورهای در حال توسعه با سرعت بیش تر و حجم بالاتری در حال گسترش است (نورمحمدی و حاتف، ۱۳۹۰: ۳۹۸). می توان گفت: «فقر شهری پدیده ای چند بعدی است و شهرنشینان به خاطر بسیاری از محرومیت ها، از جمله عدم دسترسی به فرصت های اشتغال، مسکن و زیرساخت های مناسب، نبود تأمین اجتماعی و دسترسی به بهداشت، آموزش و امنیت فردی، در فقر و محرومیت به سر می برند» (محمدی و محمدی، ۱۳۸۴: ۱۳۸).

اغلب تحقیقات نشان می دهند یک ارتباط غیر قابل انکار میان فقر و انواع مختلف خشونت وجود دارد. انواع مختلف خشونت می تواند رفاه اقتصادی یک فرد را به خطر بیندازد و اغلب منجر به بی خانمانی، بیکاری، قطع آموزش و پرورش و بهداشت، سلامت روان و دیگر عوامل استرس زا و کشمکش های روزانه در جامعه گردد

(جوکس و همکاران، ۲۰۰۲: ۹۴).

بنابراین عواملی چون بیکاری سرپرست خانواده و فقر اقتصادی خانواده‌ها و اعتیاد والدین در بروز پدیده خشونت در درون و بیرون از خانواده نقش داشته‌اند. در بین این عوامل، خشونت والدین نسبت به کودک و خشونت والدین نسبت به یکدیگر تأثیر گسترده فقر خانواده‌ها را در بروز این پدیده نشان می‌دهد (حاجی‌زاده میمندی، ۱۳۸۸: ۵۴). شهر یزد نیز، به تبع گسترش شتابان شهرنشینی با پدیده حاشیه نشینی در بعضی از محله‌های بافت قدیمی و مناطق پیرامونی مواجه شده است؛ به طوری که سطح زندگی در این مناطق از نظر کیفی، نسبت به سایر مناطق و محله‌های شهری یزد متفاوت است و در سطح بسیاری پایینی قرار دارد.

عواملی چون بیکاری، فقر، نداشتن مسکن استاندارد، قرار گرفتن در انزوای اجتماعی، عدم تعلق خاطر و وابستگی به ارزش‌ها، باعث بروز ناهنجاریهای اجتماعی و گسترش آسیب‌های شهری در این شهر شده است (حکمت‌نیا و افشانی، ۱۳۸۹: ۱۵۸).

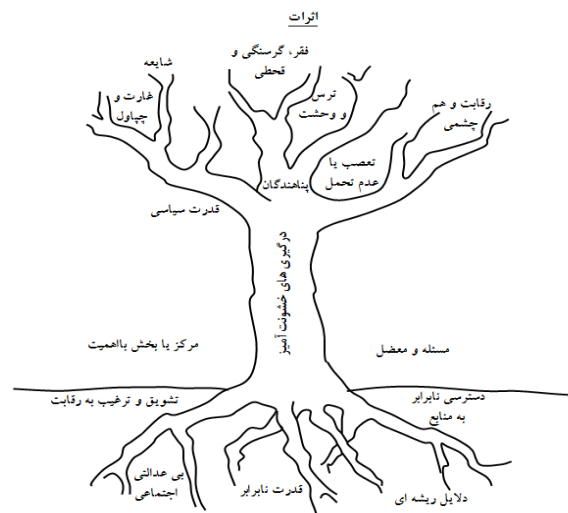
بر این اساس هدف از این مقاله، بررسی تأثیرات فقر بر شکل‌گیری انواع خشونت در سطح محله‌های شهر یزد است. به گونه‌ای که با تعیین محله‌های بحرانی، اقدام به تدوین راهکارهای پیشنهادی جهت افزایش میزان احساس امنیت در سطح محله‌های شهر یزد شود. برای بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاستگذاران، بزرگترین نگرانی، افزایش تعداد زیاد فقرای شهری، در حال و گسترش آن در آینده است. اطلاعات موجود نشان می‌دهد که در تعداد زیادی از فقیرترین کشورهای جهان، فقر شهری در حال افزایش است و نسبت به میزان کلی رشد جمعیت شهری بسیار سریع‌تر افزایش پیدا می‌کند (برنامه اسکان بشر ملل متحد^۱، ۲۰۰۴: ۹۸).

تخمین زده شده است که ۷۲ درصد از جمعیت شهری آفریقا در زاغه‌ها زندگی می‌کنند (برنامه اسکان بشر ملل متحد، ۲۰۰۳: ۶۱). این میزان برای کشورهای آسیایی و اقیانوس آرام ۴۳ درصد، برای آمریکای لاتین ۳۲ درصد و برای کشورهای شرق و شمال آفریقا ۳۰ درصد می‌باشد (برنامه اسکان بشر ملل متحد، ۲۰۰۳: ۶۲). بنابراین می‌توان گفت همزمان با گسترش شهرنشینی در یک جامعه، نهادهای زیرساختی آن جامعه دچار تحولاتی می‌شود و تفاوت کیفیت زندگی در مناطق شهری و روستایی رو به افزایش می‌نهد؛ گرایش و هجوم روستاییان به کلانشهرها برای استفاده از امکانات

زندگی شهری به دلیل فقر و بیکاری، سبب بروز و ظهور مسائل سکونتی و حاشیه نشینی، انحرافات اجتماعی، آلودگی های زیست محیطی، مشکلات ترافیکی و عدم توزیع عادلانه خدمات و امکانات شهری و در نهایت شکل گیری انواع مختلفی از درگیری ها و خشونت های شهری می شود (اکبری، ۱۳۹۲: ۳۶).

پاره ای از جرم شناسان معتقدند که فقر، عامل اصلی جرم، خشونت و انواع درگیریها در فضاهای شهری است (شکل ۱) و پاره ای دیگر نیز برای عوامل اقتصادی در ارتکاب جرایم تأثیر غیرمستقیم قایلند لذا مقابله با فقر و بیکاری را به عنوان علل در اولویت مبارزه با فقر قرار می دهند.

فقر موجب می شود که افراد در شرایط بسیار نامناسب و در محله های کثیف و غیر بهداشتی، پرجمعیت و فقیر نشین زندگی نموده و عواملی نظیر سکونت در اتاق های کوچک و پر ازدحام، غیر بهداشتی و مشکلات فراوان دیگر، عصبانیت و ناراحتی های روحی را باعث و زمینه تصادم و نزاع را فراهم می نماید (قربان نیا، ۱۳۷۸: ۱۶۵-۱۷۸).

شکل ۱- علل ریشه ای در مقابل هر گونه مظاهر درگیری

لرنر با یک نگاهی درخور و پرتعصب در برابر گسترش شهرنشینی و پیامدهای آن به موارد زیر اشاره می کند: هر برنامه ریز و سیاستگذاری از ظهور گسترش جهانی محله های فقیرنشین شهری آگاه است که به مراکز کلان شهری کشورهای در حال

توسعه هجوم می‌آورند و این تودهٔ عظیم انسانی از مناطق روستایی به حاشیه‌های کثیف شهرهای بزرگ جا به جا می‌شوند که نه مسکنی، نه آموزش و تخصصی دارند؛ نه به کار گرفته می‌شوند و نه از خدمات می‌توانند بهره‌مطلوبی ببرند. آنها انسان‌هایی به مانند تکه پاره‌های کشتی غرق شده‌ای هستند که از زندگی سنتی کشاورزی بدون اینکه در زندگی مدرن صنعتی گنجانیده شوند؛ جدا شده‌اند (لرنر، ۱۹۶۷: ۲۵-۲۴).

این انسان‌های رها شده در بین دو جامعه مدرن و سنتی تقریباً محکوم به فنا شده‌اند و در شرایط بحرانی زندگی می‌کنند که نوعی از فرهنگ فقر به منظور بقا را گسترش می‌دهند. لئون سانچز، اعلام می‌دارد که تودهٔ عظیمی از مردم، به‌ویژه کودکان و افراد جوان، در سکونتگاه‌های غیررسمی و پیرامونی شهرهای بزرگ در فقر زندگی می‌کنند. این‌ها، کودکانی محصول آشوب، فقر و خشونت‌های شهری هستند.

یک شهری مانند لیما که با یک جمعیت بسیار زیاد با خصایص متمایز رشد کرده است دارای ساکنینی هست که تنها با ناامیدی مانوس هستند؛ بلکه بسیاری از جوانان ساکن در مناطق شهری آن در کنار جنایتکاران زندگی می‌کنند و همچنین معتادان به مواد مخدر که ممکن است هر لحظه در فحشا و یا روسپی‌گری و .. سقوط کنند به‌ویژه در سکونتگاه‌های غیررسمی و محله‌های فقیرنشین آن، رو به گسترش بوده و نه تنها منجر به شکل‌گیری انواع خشونت‌ها و درگیری‌ها در این مناطق شده‌اند بلکه دامنهٔ این خشونت‌ها به سایر مناطق شهری نیز کشیده شده است (سانچز، ۱۹۹۲: ۲). بر این اساس می‌توان گفت فقر شهری که ریشه در نابرابری‌های اجتماعی-اقتصادی داشته و یکی از مهمترین معضلات شهری کشورهای جهان سوم را تشکیل می‌دهد (اهری و همکاران، ۱۳۷۵: ۲۸)؛ به عنوان یکی از تظاهرات مهم عدم توجه به عدالت اجتماعی در سازمان فضایی و بافت شهری و منطقه‌ای بروز می‌نماید.

هنگامی که یک شهر در حال رشد، بی‌رویه، چشم‌انداز روستایی را جذب می‌کند و آنرا به حومه‌های شهری تبدیل می‌نماید؛ نوع دیگری از شهری شدن اتفاق می‌افتد و مسئلهٔ فقر شهری همراه با گسترش آلونک‌نشینی و زاغه‌نشینی پیرامونی یا حومه‌ای شکل می‌گیرد (بهفروز، ۱۳۸۶: ۲۹۶).

اگرچه برخی از دانشمندان، مفاهیم فقر شهری را تنها در مناطق حاشیه‌نشین شهرها جستجو نمی‌کنند و وجود انواع فقر شهری و پیامدهای منفی آن را در داخل بافت‌های شهری و حتی در مرکز بخش‌هایی از شمال شهر نشان داده‌اند (پیران، ۱۳۶۶: ۶۰) ولی

فقراى شهرى عمدتاً حاشيه نشين نيز مى باشند. حاشيه نشين به مفهوم كلى به كسى اطلاق مى شود كه در شهر سكونت دارد ولى به علل مختلف نتوانسته است جذب نظام اقتصادى- اجتماعى شهر شده و از خدمات شهرى استفاده كند.

عدم دسترسى مهاجرين به مشاغل اقتصاد شهرى، همراه با فقر اقتصادى و عدم تخصص آنها، موجب مى شود كه آنها مجبور شوند آلودگى ها و زاغه هاى را كه اغلب موارد فاقد هرگونه تسهيلات شهرى از قبيل آب، برق و تلفن است براى زندگى برگزينند (عبدين دركوش، ۱۳۶۴: ۱۳۷-۱۴۰). «از اين منظر مناطق شهرى را تضادهائى اقتصادى و اجتماعى مشخص مى كند. اين تضادها باعث شكل گيرى نابرابرى در توزيع فضائى امكانات در سطح بلوك هاى شهر مى شود و به نوعى، به نابرابرى فضائى مى انجامد.

به دليل رشد فقر شهرى و عميق تر شدن شكاف طبقاتى در شهرهاى بزرگ، گروه هاى كم درآمد در قالب اجتماعات محلى و در فضاهائى جغرافيايى خاص شكل گرفته اند. اين گروهها از روند كلى توسعه بركنار مانده و به اصطلاح، به حاشيه رانده شده اند» (روستاى و همكاران، ۱۳۹۱: ۷۲). در چنين مناطق حاشيه اى، نابهنجارى ها و رفتارهاى اخلاالگرانه اى چون: اعتياد، ولگردى، تكدى گرى، سرقت و انواع مختلفى از درگيرى و خشونت شكل مى گيرد. اينكه جرائم و انواع مختلف خشونت در مناطق حاشيه اى بسيار بيشتر از ساير مناطق اتفاق مى افتد مورد پذيرش همه است و آمارهاى اخذ شده از پرونده هاى مطروحه در دادگستري نيز حكايت از اين واقعيت دارد.

خشونت هرچند كه پديده اى اجتماعى است اما در بروز آن علل و عوامل زيادى از جمله عوامل فرهنگى، اقتصادى، سياسى، فرهنگى و ... نقش دارند. ناکامى ها و محروميت ها و سرخوردگى هاى اجتماعى و اقتصادى، شرايط نامناسب زندگى همچون فقر، نابسامانى محيط خانواده و ... زمينه را براى شكل گيرى احساسات و رفتارهاى خشونت آميز در افراد جامعه فراهم مى سازد؛ به طورى كه كوچك ترين تحريكى همچون جرقه اى براى وقوع يك انفجار، عمل کرده و بدین گونه، رفتارها و حرکات خشونت آميز در افراد شكل مى گيرد.

۲- داده‌ها و روش‌شناسی

با توجه به اهداف تحقیق و مؤلفه‌های مورد بررسی، نوع تحقیق کاربردی و روش بررسی آن توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری ساکنین محله‌های شهر یزد و حجم نمونه بر اساس نمونه‌گیری جدول کرجسی و مورگان، برای هر یک از محله‌های تعیین شده است. ابزار گردآوری اطلاعات برای بررسی رابطه بین شاخص‌های فقر و خشونت شهری شامل شاخص‌های فقر شهری (بیکاری، نوع مالکیت مسکن، میزان درآمد سرانه خانوارها، میزان تحصیلات، حداقل معاش (خوراکی‌ها، پوشاک، مسکن، لوازم و اثاثیه، بهداشت و درمان، حمل و نقل، تفریح و تحصیل) به عنوان متغیرهای مستقل و شاخص‌های خشونت شهری (میزان خشونت‌های خانگی، سرقت، نزاع‌های خیابانی، اعتیاد، زورگیری، مزاحمت‌های خیابانی) به عنوان متغیرهای وابسته بر اساس (شکل ۴) می‌باشد.

اندازه‌گیری شاخص‌های فقر در این تحقیق به دو دلیل اساسی: ۱- هدفمندی انواع کمک‌ها به اقشار محروم و آسیب‌پذیر ۲- بررسی روند و نحوه تغییرات شدت فقر در طول زمان و در محله‌های مختلف شهر یزد مهم بوده است. از آنجا که شهر یزد به لحاظ صنعتی طی سال‌های اخیر بیشترین روند مهاجرپذیری را داشته است این عامل به رشد و گسترش فیزیکی شهر نیز منجر شده است. بنابراین، این شهر بیشترین میزان مهاجر را در قالب کارگران ساختمانی و همچنین شاغلین بخش صنعت داشته است. اما در سال‌های اخیر، هم از فعالیت‌های صنعتی و هم ساختمانی کاسته شده است و به همین دلیل میزان بیکاران نیز افزایش یافته است؛ به طوری که این میزان در سال ۹۲ حدود شش درصد بوده است. افزایش میزان بیکاری منجر به پایین آمدن میزان درآمد سرانه خانوارها و دسترسی به حداقل معاش شده است که دلیل عمده‌ای برای افزایش میزان سرقت، زورگیری و مزاحمت‌های خیابانی می‌باشند.

از سوی دیگر افزایش میزان سرقت‌های خرد در اکثر محله‌های شهر یزد، گسترش اعتیاد و افزایش خشونت‌های خانوادگی در سال‌های اخیر که دلیل اصلی آنها، فقر، پایین بودن میزان درآمد خانوارها و بیکاری می‌باشد در سال‌های اخیر منجر به پایین آمدن میزان احساس امنیت در محله‌های شهر یزد شده است؛ به همین دلیل این پژوهش با تأکید بر این شاخص‌ها به بررسی ارتباط بین آنها می‌پردازد.

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و بررسی ارتباط بین متغیرهای تحقیق از آزمون‌های آمار استنباطی مانند: ضریب رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر و همچنین از مدل ویکور برای رتبه بندی میزان احساس امنیت در محله‌های شهر یزد استفاده شده است. ویکور یک روش MADM توافقی است که بر مبنای روش ال پی متریک، توسعه یافته است (جنگ و همکاران، ۲۰۰۹: ۷۶۱) که به عنوان یک تابع کل در برنامه نویسی سازش مورد استفاده قرار می‌گیرد (هونگ و همکاران، ۲۰۰۹: ۱۰۱۴۰) و یکی از مدل‌های پرکاربرد در تصمیم‌گیری و انتخاب گزینه برتر می‌باشد. اپریکوویک و تزنگ در سال ۱۹۸۸ این روش را ارائه و سال‌های ۲۰۰۲، ۲۰۰۳، ۲۰۰۴ و ۲۰۰۷ آن را توسعه دادند (آتشین و همکاران، ۲۰۱۳: ۱۰۷). مبنای این روش برگرفته از برنامه‌ریزی سازشی است. این مدل به عنوان یک روش تصمیم‌گیری چندمعیاره برای حل یک مسئله تصمیم‌گیری گسسته با معیارهای نامتناسب (واحدهای اندازه‌گیری مختلف) و متعارض، توسعه داده شده است. این روش بر رتبه‌بندی و انتخاب از یک دسته آلترناتیوها و تعیین راه‌حل‌های سازگار برای مسئله با معیارهای متعارض متمرکز شده است که می‌تواند به تصمیم‌گیرندگان برای رسیدن به تصمیم نهایی کمک کند. راه حل سازگار، یک راه حل شدنی است که نزدیک‌ترین راه‌حل به ایده‌آل است و منظور از سازگاری، جوابی است که بر اساس توافق متقابل حاصل می‌شود. دیگر روش مبتنی بر فاصله، روش تاپسیس است که یک راه حل با کوتاه‌ترین فاصله از راه حل ایده‌آل و دورترین فاصله از راه حل ایده‌آل منفی را تعیین می‌کند (اوپروسویس و همکاران، ۲۰۰۴: ۹). ساختار این مدل به صورت زیر می‌باشد:

۱- تشکیل ماتریس داده‌ها بر اساس آلترناتیو و شاخص

۲- محاسبه وزن شاخص‌ها بر اساس آنتروپی و یا روش AHP

در این مرحله با توجه به ضریب اهمیت معیارهای مختلف در تصمیم‌گیری، با استفاده از روش‌هایی مانند AHP بردار وزن تعریف شود:

$$=[W_1, W_2, \dots, W_n]$$

۳- تعیین بالاترین ارزش f_i^* و پایین‌ترین ارزش f_i^- - توابع معیار در صورتی که $i=1$

... ، n باشد.

این مرحله، نرمال‌سازی ماتریس تصمیم‌گیری می‌باشد که از رابطه زیر استفاده می‌شود:

$$r_{ij} = \frac{X_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m X_{ij}^2}}$$

X_{ij} ، مقادیر هر معیار برای هر گزینه می‌باشد. سپس جهت وزن دار کردن، مقادیر ماتریس نرمال هر یک از گزینه‌ها بر وزن معیارها ضرب می‌گردد.

۴- محاسبه ارزش S_j و R_j برای $j=1, \dots, n$ که به صورت زیر تعریف می‌شوند:

$$f_i^* = \max_j f_{ij}; \quad f_i^- = \min_j f_{ij}$$

۵- مقدار Q_j (ایده آل) برای $j=1, \dots, J$ به طریق زیر محاسبه می‌شود:

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-}; \quad R_j = \max_i \left[w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \right]$$

۶- رتبه‌بندی عوامل براساس میزان Q_i (ایده آل)

روش تحلیل مسیر نیز تعمیمی از رگرسیون معمولی است که قادر است علاوه بر بیان آثار مستقیم، آثار غیرمستقیم و اثر کل هر یک از متغیرهای مستقل را برای متغیرهای وابسته نشان دهد و با بیان منطقی، روابط و همبستگی مشاهده شده بین آنها را تفسیر کند. در واقع، تحلیل مسیر یا Path Analysis روش آماری کاربرد ضرایب بتای استاندارد رگرسیون چند متغیری در مدل‌های ساختاری است. هدف تحلیل مسیر، به دست آوردن برآوردهای کمی روابط علی (همکنشی یکجانبه یا کواریته) بین مجموعه‌ای از متغیرهاست.

۲-۱- محدوده مورد مطالعه

بر اساس تقسیمات شهرداری یزد، شهر یزد با مساحتی بالغ بر ۱۰۱۳۳/۳۰ هکتار به ۳ منطقه، ۹ ناحیه و ۴۳ محله تقسیم شده است. منطقه یک، در شمال شهر یزد دارای مساحتی برابر با ۱۹۸۲/۷۳ هکتار، دارای ۲ ناحیه و ۱۲ محله می‌باشد. جمعیت این منطقه برابر با ۸۰۷۶۳ نفر و دارای تراکم جمعیتی ۴۱ نفر در هکتار می‌باشد. منطقه دو نیز در قسمت‌های شرقی و مرکز محدوده شهر یزد دارای مساحتی برابر با ۴۲۳۸/۵۱ هکتار، دارای ۴ ناحیه و ۲۰ محله می‌باشد. جمعیت این منطقه برابر با ۲۲۸۸۱۴ نفر و دارای تراکم جمعیتی ۵۴ نفر در هکتار می‌باشد. منطقه سه، در قسمت‌های غربی و

سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰ در حدود ۱۶/۸ درصد خانوارهای شهری زیر خط فقر نسبی قرار دارند که این آمار نیز در بین مناطق شهری متفاوت بوده است به گونه‌ای که منطقه ۳ شهر یزد در مطلوب‌ترین شرایط و منطقه دو شهر یزد در وضعیت نامناسب قرار دارند.

همچنین متوسط درآمد ماهیانه خانوارهای شهری به میزان قابل توجهی کمتر از میانگین کشوری بوده است که علت آن را می‌توان به ساختارهای ضعیف اقتصادی استان نسبت به کشور، عنوان نمود. همچنین هزینه‌های خانوارهای شهری که نشانگر مصرف متفاوت خانوارهای شهر یزد می‌باشد، بیانگر سطوح پایین میزان درآمد خانوارها می‌باشد. هجوم گسترده مردم به بازارهایی که قیمت‌های کالاها و خدمات در آنها به مقدار زیاد شکسته می‌شود، به ویژه در مناطق یک و دو شهر یزد و همچنین ازدحام مردم در جمعه بازارها، بیانگر پایین بودن توان اقتصادی مردم و همچنین پایین بودن میزان درآمد آنها می‌باشد.

۲-۳- محاسبه شاخص‌های فقر شهری در شهر یزد

الف- شاخص نسبت سرشمار: «فرض کنید n خانوار داریم که درآمد خانوار i ام برابر y_i است. اگر خط فقر را Z بنامیم و درآمدها را به ترتیب صعودی مرتب کنیم، می‌توان الگوی زیر را برای آن نوشت:

$$Y_1 \leq Y_2 \leq \dots \leq Y_q \leq Z \leq Y_{q+1} \leq \dots \leq Y_{n-1} \leq Y_n$$

هرگاه تعداد اعضای مجموعه خانوارهای زیر خط فقر، برابر با q باشد، رایجترین شاخص فقر به نام «نسبت سرشمار یا قطه اصابت فقر به صورت $H=q/N$ دست می‌آید» (عرب مازیار و حسینی نژاد، ۱۳۸۳: ۱۱۶-۱۱۵). «این شاخص عبارت است از نسبت تعداد افراد فقیر (زیرخط فقر) (q)، به کل افراد در جامعه (N). اندازه این شاخص بین صفر تا یک، تغییر می‌کند. زمانی شاخص صفر است که درآمد کلیه افراد جامعه، از خط فقر برآورد شده آن جامعه، بیشتر باشد و در شرایطی برابر با یک می‌باشد که تمام افراد جامعه زیر خط فقر زندگی کنند» (مکیان و سعادت خواه، ۱۳۹۰: ۶۲). اگر چه این نسبت تصویری ساده از میزان فقر در جامعه نشان می‌دهد ولی هیچ نشانی از عمق و شدت آن به دست نمی‌دهد. برای بیان شدت یا عمق فقر از شاخص دیگر به نام «شکاف فقر» استفاده می‌شود. یافته‌ها نشان می‌دهد میزان فقرای شهری طی سال‌های مورد مطالعه همواره روند صعودی داشته است و در بین مناطق شهر یزد منطقه ۱ بیشترین میزان فقرای شهری و منطقه ۳ کمترین میزان فقرای شهری را در خود جای داده اند (جدول ۱).

جدول ۱- شاخص درصد افراد فقیر در مناطق شهری شهر یزد

سال	منطقه ۱	منطقه ۲	منطقه ۳	متوسط افراد فقیر
۱۳۸۵	۱۳/۳۴	۱۱/۸۳	۷/۵۱	۱۰/۸۱
۱۳۹۰	۱۴/۰۹	۱۲/۴۵	۸/۲۱	۱۱/۵۸
۱۳۹۳	۱۴/۸۷	۱۳/۰۲	۸/۶۹	۱۲/۱۹

(مأخذ: نگارندگان)

ب) شاخص شکاف درآمدی

سن (۱۹۷۶) به شاخص دیگری از عمق یا شدت فقر دست یافت که نسبت شکاف درآمدی نامیده می شود. این شاخص به صورت نسبت میانگین شکاف درآمدی افراد فقیر نسبت به خط فقر تعریف می شود و برابر است با:

$$I = \frac{1}{qz} \sum_{i=1}^q (z - y_i) = \frac{z - \bar{y}_p}{z}$$

I = شاخص نسبت شکاف درآمدی $\bar{y}_p$ = متوسط درآمد فقرا z = خط فقر

این نسبت به صورت درصدی از خط فقر بیان می شود که گویای آن است که درآمد متوسط اقشار فقیر جامعه چقدر باید افزایش یابد تا فقر کاملاً از بین برود (مکیان و سعادت خواه، ۱۳۹۰: ۶۲). یافته های شکاف درآمدی در مناطق شهری شهر یزد نشان می دهد: مناطق سه و یک به ترتیب دارای بیشترین میزان شکاف درآمدی هستند. اما منطقه ۲ به جهت سکونت افراد طبقه متوسط جامعه و همچنین سکونت افراد سطح درآمدی پایین جامعه به ویژه در مناطق قدیمی شهر، شکاف درآمدی پایین تری را نسبت به مناطق دیگر شهر دارد. به همین جهت، مهاجرین کم درآمد وارد شده به شهر یزد غالباً در منطقه ۲ شهر به ویژه در مناطق قدیمی شهر ساکن می شوند.

جدول ۲- شاخص نسبت شکاف درآمدی در مناطق شهری شهر یزد

سال	منطقه ۱	منطقه ۲	منطقه ۳	متوسط افراد فقیر
۱۳۸۵	۳۶/۷۱	۳۱/۶۸	۴۲/۷۱	۳۷/۳۶
۱۳۹۰	۴۰/۲۴	۳۳/۷۵	۴۵/۰۹	۳۹/۶۷
۱۳۹۳	۴۱/۹۵	۳۵/۶۸	۴۹/۳۱	۴۲/۳۰

(مأخذ: نگارندگان)

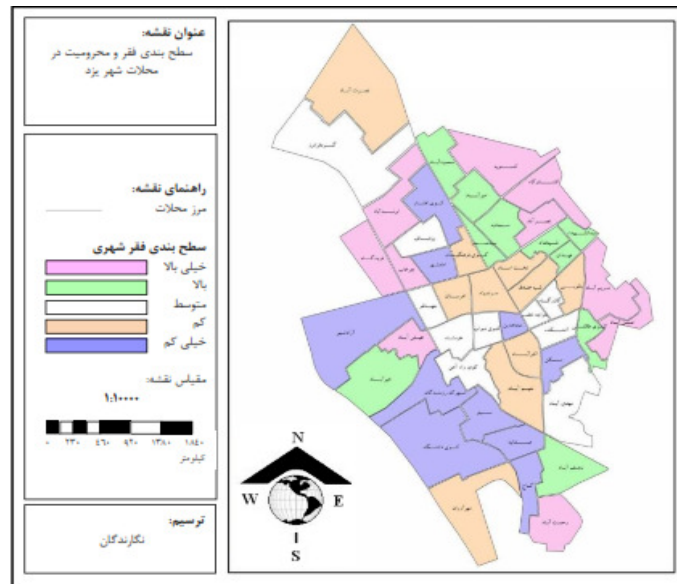
۳-۳- بررسی میزان فقر در محله‌های شهر به روش ویکور

هنگامی می‌توان یک عمل را انحراف نامید که باعث نقض هنجار و ارزش‌های مورد قبول جامعه شود. معمولاً انحرافات شامل: سرقت، زورگیری، دوره‌گردی، بساط‌پهن‌کنی، قاچاق، کلاه‌برداری، آسیب‌هایی مانند: اعتیاد، روسپی‌گری، کارتن‌خوابی، کودکان خیابانی و اوباش‌گری، همه و همه ناشی از فضای فقر، نابرابری و زندگی در محله‌های، مکان‌ها و خانواده‌های فقیر و محروم است.

این افراد از پایگاه اجتماعی پایینی برخوردارند و همچنین به دلیل نداشتن پایگاه اقتصادی مناسب و دور ماندن از تحصیل، به این نوع انحراف‌ها روی می‌آورند. ممکن است فردی که از پایگاه اقتصادی مناسبی برخوردار باشد؛ دچار انحرافی شود ولی آسیب جدی متوجه او نیست. مثلاً یک فرد دارای اعتیاد در طبقه اجتماعی بالا فقط همان اعتیاد به او آسیب می‌زند ولی فردی که دارای فقر مالی و فرهنگی است، اعتیاد و در نتیجه بی پولی او را مجبور به دزدی، گدایی، کارتن‌خوابی و بسیاری از آسیب‌های اجتماعی می‌کند. در این ارتباط، جهت بررسی میزان فقر در محله‌های شهر یزد از شاخص‌های مختلف میزان درآمد، سطح سواد، اشتغال و بیکاری، دسترسی به خدمات اجتماعی، میزان حمایت نهادهای دولتی و مراکز توسعه کارآفرینی استفاده شده است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد رابطه متقابلی بین تمام این شاخص‌ها وجود دارد که نهایتاً منجر به ناکامی فرد در دستیابی به خواسته‌ها و نیازهای او می‌شود و دامنه فقر شهری را گسترده‌تر می‌کند. در این پژوهش از روش ویکور که یکی از روش‌های مهم تصمیم‌گیری چند شاخصه می‌باشد برای بررسی جایگاه هر یک از محله‌های مورد مطالعه از لحاظ فقر شهری از شاخص‌های ۶ گانه استفاده شده است.

یافته‌های میدانی نشان می‌دهد میزان فقر در محله‌های قدیمی بیشتر و در محله‌های جدید کمتر می‌باشد. در بین محله‌های شهر یزد بیشترین میزان فقر اقتصادی در محله‌های کشتارگاه، مریم‌آباد، مهدی‌آباد، آزادشهر، فهادان، لب خندق، شیخداد، همافر، امام شهر، خیرآباد، تخت استاد، نصرآباد می‌باشد و کمترین میزان فقر نیز در محله‌های صفائیه، کوی دانشگاه، کاج، سیلو بوده است (شکل ۲).

شکل ۲- سطح بندی میزان فقر اقتصادی در سطح محله های شهر یزد (مطالعات میدانی، ۱۳۹۰)

۴-۳- بررسی میزان خشونت شهری در محله های شهر یزد

فقدان تفریحات مناسب و شادی و نشاط در جامعه و وجود فقر، بیکاری، طلاق و دشوار شدن شرایط ازدواج برای جوانان مجموعاً باعث می شود در جامعه، پرخاشگری، خشونت، ستیزه گری، دعوا، جرم و جنایت، ورود به اعتیاد، فحشا و دزدی صورت بگیرد. بنابراین میان فقر، بیکاری با افزایش جرم و خشونت در سطح محله های شهر رابطه ای صد در صد مستقیم برقرار است. یعنی وقتی فقر، بیکاری و شکاف طبقاتی در سطح محله های بوجود بیاید، ما شاهد انفجار رفتاری به لحاظ طلاق و رفتار بد والدین با کودک در درون خانواده و پرخاشگری های افراد با یکدیگر در کوچه و خیابان و سایر ناهنجاری های اجتماعی دیگر هستیم.

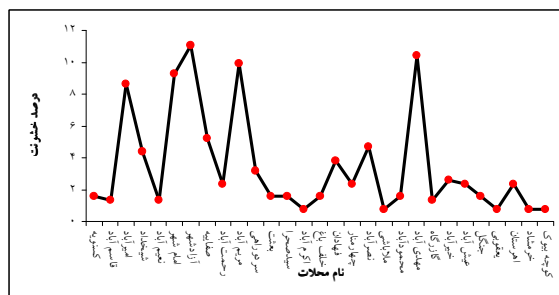
بررسی های میزان خشونت در سطح محله های شهر بر مبنای شاخص هایی چون میزان سرقت، میزان خشونت خانوادگی، نزاع و درگیری، کودک دزدی، زورگیری، کلاهبرداری و بر اساس تحلیل های نقاط داغ خشونت در سطح محله های شهر یزد نشان می دهد، میزان انواع خشونت های ذکر شده در محله های آزاد شهر، فهادان، شیخداد، نصرآباد، مهدی آباد و یعقوبی به مراتب بالاتر از سایر محله های شهر یزد می باشد. بررسی بیضی انحراف معیار نیز تمرکز انواع مختلف خشونت و روند گسترش آن را در سطح محله های نشان می دهد (شکل ۳).

البته ممکن است سایر محله‌ها بر اساس شاخص‌های دیگری که در تحقیق به آن اشاره نشده است، جزو محله‌های بحرانی محسوب شوند اما محله‌هایی که در این پژوهش تحت عنوان محله‌های ناامن و خشونت آمیز نام برده شده است، صرفاً به لحاظ خشونت‌هایی هستند که عامل اصلی شکل‌گیری آنها بر مبنای شاخص‌های فقر اقتصادی می‌باشد.

جدول ۳- توزیع فراوانی مجرمین مورد مطالعه براساس نوع جرم

محله‌های	قاچاق مواد مخدر	نزاع و درگیری	کلاهبرداری	سرقت و زورگیری
تخت استاد	۳/۲	۵/۳	۴/۱۱	۳/۷۴
امام شهر	۷/۴	۹/۲	۷/۱۲	۵/۰۷
آزادشهر	۱۳/۳	۱۱/۴	۹/۴۳	۷/۱۶
مریم آباد	۸/۱	۶/۵	۱۰/۲۱	۶/۱۳
فهادان	۶/۷	۷/۱	۶/۳۱	۵/۱۸
یعقوبی	۵/۵	۵/۳	۵/۲۷	۴/۳۴
نصرآباد	۳/۱	۴/۶	۴/۵۱	۳/۱۹
مهدی آباد	۸/۷	۱۰/۲	۹/۲۴	۷/۳۰
خیرآباد	۶/۳	۳/۵	۸/۵۴	۵/۶۱
عیش آباد	۵/۴	۴/۷	۷/۲۹	۶/۹۴

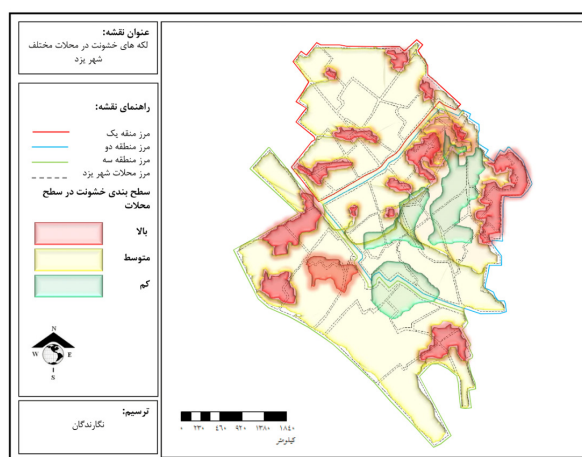
(مأخذ: مطالعات میدانی، ۱۳۹۰)

شکل ۲- توزیع میزان خشونت در سطح محله‌های شهر یزد

جدول ۴- جایگاه هر یک از محله‌ها به لحاظ میزان خشونت باتوجه به مدل ویکور

محل سکونت	رتبه	Qi	محل سکونت	رتبه	Qi
قاسم آباد	۲۴	۰/۳۸۲	نجف آباد	۲۰	۰/۴۷۴
کسنویه	۱۰	۰/۶۹۴	سیدالشهدا	۲۲	۰/۴۰۹
امیرآباد	۱۷	۰/۵۱۱	فهادان	۱۹	۰/۴۸۰
شینخداد	۱۳	۰/۶۰۶	چهارمنار	۳۴	۰/۲۴۶
نعیم آباد	۳۰	۰/۲۹۷	نصرآباد	۷	۰/۷۲۸
امام شهر	۳۵	۰/۲۳۱	ملاباشی	۲۹	۰/۳۰۳
آزادشهر	۲	۰/۹۶۴	محمودآباد	۱۵	۰/۵۵۷
صفاییه	۳۱	۰/۲۸۳	مهدی آباد	۱	۰/۹۷۱
رحمت آباد	۱۲	۰/۶۲۸	گازرگاه	۳۳	۰/۲۵۹
مریم آباد	۳	۰/۸۸۶	عیش آباد	۹	۰/۷۰۷
سردوراهی	۳۲	۰/۲۷۴	جنگل	۳۷	۰/۲۱۸
بعثت	۳۶	۰/۲۲۷	یعقوبی	۲۵	۰/۳۴۹
سیدصحرا	۱۴	۰/۵۸۳	اهرستان	۳۸	۰/۲۱۲
اکرم آباد	۲۳	۰/۳۹۶	خرمشاد	۲۸	۰/۳۰۷
خلف باغ	۲۶	۰/۳۲۸	کوچه بیوک	۲۷	۰/۳۲۳
حسن آباد	۴	۰/۸۵۶	کشتارگاه	۵	۰/۸۷۹
فرودگاه	۸	۰/۷۲۲	ابرندآباد	۱۱	۰/۶۵۹
چرخاب	۶	۰/۸۵۳	خیرآباد	۱۶	۰/۵۴۵
کوی طالقانی	۱۸	۰/۴۹۲	سجادیه	۲۱	۰/۴۴۱

شکل ۳- لکه‌های خشونت شهری در سطح محله‌های شهر یزد (مأخذ: مطالعات میدانی، ۱۳۹۰)

میزان شاخص نزدیکترین همسایه در پراکندگی خشونت های مربوط به درون خانواده ها در محدوده مورد مطالعه ۰/۹۳ است. بر مبنای این مقدار و با توجه به نمره Z آن که معادل ۰/۰۶ می باشد، می توان گفت که توزیع نقاط این خشونت از نظر آماری خوشه ای است. همچنین میزان شاخص نزدیکترین همسایه در پراکندگی خشونت های مربوط به درگیری و نزاع ۱/۳۲ می باشد. بر این اساس توزیع فضایی این خشونت ها در کل محله ها از نظر آماری، توزیع یکنواخت دارد. ارزش Z این جرم برابر با ۰/۶۷ است (جدول ۵).

جدول ۵- شاخص نزدیکترین همسایه و نمره Z دسته های خشونت

نوع جرم	شاخص نزدیکترین همسایه	نمره Z	توزیع فضایی جرایم
مواد مخدر	۰/۶۶	-۴/۸۳	خوشه ای
درگیری و نزاع	۱/۳۲	۰/۶۷	یکنواخت
خشونت های خانگی	۰/۹۳	-۰/۱۰	خوشه ای
سرقت و زورگیری	۰/۴۴	-۱۰/۲۳	خوشه ای
کلاهبرداری	۰/۵۹	-۴/۰۱	خوشه ای

۵-۳- تحلیل میزان تأثیرگذاری فقر بر خشونت

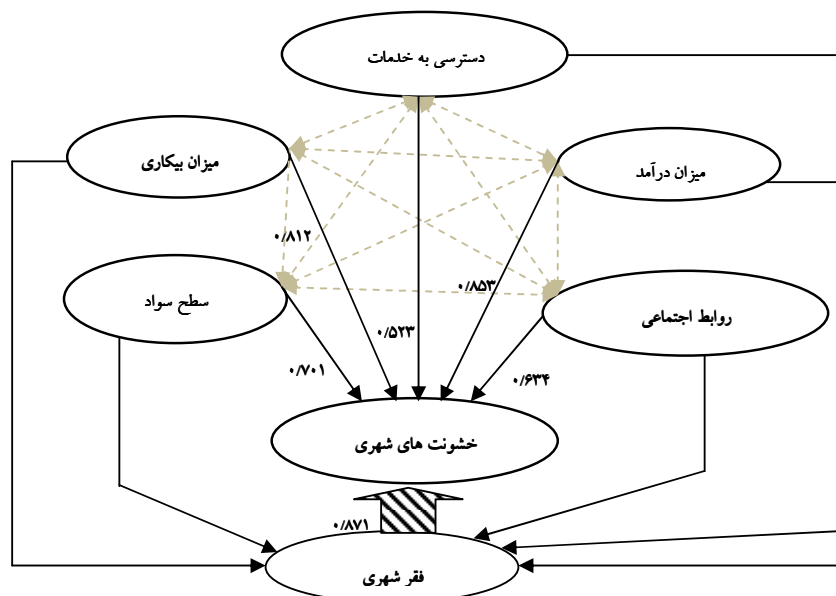
برای محاسبه میزان تأثیرگذاری هر یک از مؤلفه های فقر اقتصادی بر افزایش میزان خشونت های شهری در سطح محله های شهر یزد از مدل تحلیل مسیر استفاده شده است. این روش به عنوان تکنیکی برای توضیح یک سیستم ارتباطی بین متغیرهاست، به این ترتیب که در تحلیل مسیر ضریب همبستگی، هر متغیر مستقل با متغیر وابسته، بر اثر مستقیم آن متغیر مستقل، روی متغیر وابسته و اثرات غیرمستقیم مزبور از طریق متغیرهای مستقل دیگر روی متغیر وابسته تقسیم می شود (موسوی، ۱۳۸۸: ۱۴۶).

در پژوهش حاضر از هفت متغیر، میزان درآمد، سطح سواد، میزان بیکاری، میزان دسترسی به خدمات اجتماعی، میزان روابط اجتماعی در تبیین میزان خشونت و همچنین میزان احساس امنیت در سطح محله های شهر یزد استفاده شده است؛ بقیه شاخص های فقر بر اساس مدل برازش رگرسیونی معنی دار نمی باشند و به همین خاطر در محاسبه تحلیل مسیر کنار گذاشته شده اند. شکل (۳) تحلیل مسیر عوامل مؤثر بر گسترش خشونت های شهری در سطح محله های شهر یزد به شرح زیر است.

جدول ۶- مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم مؤلفه های مختلف فقر و خشونت شهری

متغیرهای مستقل	اثرات غیرمستقیم	اثرات مستقیم	مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم
میزان درآمد	۰/۱۰۸	۰/۸۵۳	۰/۹۶۱
سطح سواد	۰/۰۷۰	۰/۷۰۱	۰/۷۷۱
میزان بیکاری	۰/۱۲۰	۰/۸۱۲	۰/۹۳۲
دسترسی به خدمات اجتماعی	۰/۰۹۸	۰/۵۲۳	۰/۶۲۱
روابط اجتماعی	۰/۱۰۳	۰/۶۳۴	۰/۷۳۷

(مأخذ: محاسبات نگارندگان)

شکل ۳- نمودار تحلیل مسیر عوامل مؤثر بر گسترش خشونت های شهری در محله های یزد

بر اساس نتایج جدول (۶)، شاخص میزان درآمد و سطح سواد دارای بیشترین تأثیر و دسترسی به خدمات، دارای کمترین تأثیر است. در مورد اثر مستقیم مؤلفه سطح سواد، دارای کمترین اثر مستقیم و مؤلفه میزان بیکاری، دارای بیشترین اثر بوده است. برای بدست آوردن میزان خطا (میزان واریانس): متغیری است که متغیرهای مستقل قبلی شکل (۳)، قادر به تبیین آن نبوده‌اند، از میزان کمیت خطا استفاده شده است.

$$R^2 = 1 - e^2 \quad \Rightarrow \quad 0.741 = 1 - e^2 \Rightarrow 1 - 0.741 = 0.259$$

بنابراین در تحلیل مسیر میزان گسترش خشونت‌های شهری، تحت تأثیر عوامل تأثیر گذار فقر، (مؤلفه های مورد پژوهش در این تحقیق) روابط علی به دست آمده ۰/۲ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین نمی کند.

۳-۶- بررسی رابطه بین فقر و خشونت

جهت بررسی رابطه بین فقر و افزایش انواع مختلف خشونت در سطح محله‌های شهر یزد رگرسیون خطی ساده، استفاده شده است. در جدول (۷) ضریب همبستگی چندگانه که با علامت R نشان داده شده است، برابر با ۰/۷۴۱ می باشد. این ضریب رابطه بین گسترش میزان فقر و افزایش میزان خشونت و کاهش احساس امنیت در سطح محله‌های شهر یزد را تأیید می نماید. یعنی به ازای افزایش در فقر شهری، میزان خشونت های شهری در سطح محله‌های شهر، افزایش می یابد. به عبارت دیگر افزایش ضریب فقر شهری موجب بالا رفتن خشونت های شهری و کاهش احساس امنیت در محله‌های شهری می گردد.

جدول ۷- آماره‌های تعیین رگرسیون بین شاخص های فقر و گسترش انواع خشونت در سطح محله‌های.

مدل	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تبیین	ضریب تبیین تعدیل شده	خطای معیار
۱	۰/۷۴۱	۰/۳۶۳	۰/۲۸۲	۰/۱۹۵

(مأخذ: محاسبات نگارندگان)

در جدول (۷) ضریب تبیین ۰/۲۴۸ بوده است. مقدار تبیین نشان می دهد که ۲۸/۲ درصد از تغییرات و افزایش خشونت های شهری، ناشی از افزایش فقر است. یعنی افزایش ضریب فقر ۲۸ درصد بر افزایش خشونت های شهری در سطح محله‌های شهر یزد تأثیر می گذارد، بقیه ناشی از عوامل دیگر بوده است. در جدول (۸) مقدار F محاسبه شده است که در سطح ۹۹ درصد (Sig: ۰/۰۰۲)، معنی دار بودن رابطه دو متغیر را تأیید می نماید.

جدول ۸- تحلیل واریانس و رگرسیون خطی بین فقر و گسترش انواع خشونت در سطح محله‌های.

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معناداری
اثر رگرسیون	۰/۱۳۶	۲	۰/۱۳۶	۵/۶۳۵	۰/۰۰۲
باقی مانده	۰/۳۳۲	۱۷	۰/۰۳۱		
کل	۰/۳۶۸	۱۹	-		

(مأخذ: محاسبات نگارندگان)

متغیر وارد شده در معادله رگرسیونی که هسته اصلی تحلیل رگرسیون می باشد، در جدول (۹) آمده است. معادله رگرسیون این فرضیه، عبارت است از:

$$Y = -0/022 + 0/51 x$$

که X نشان دهنده میزان فقر است. مقدار β نشان می دهد به ازای یک واحد متغیر در انحراف معیار میزان و سطح فقر، سبب خواهد شد انحراف معیار انواع مختلف خشونت های شهری در سطح محله های شهر به اندازه ۰/۶۷۳ تغییر پیدا می کند.

جدول ۹- آماره های متغیرهای وارد بر مدل رگرسیونی.

Sig	t	ضریب غیر استاندارد		نام متغیر
		ضریب استاندارد β	خطای B	
۱/۱۳۲	-۰/۱۵۰	-	۰/۱۸۸	عرض از مبدا
۰/۰۷۱	۲/۶۵۳	۰/۶۷۳	۰/۲۴۱	خشونت

(مأخذ: محاسبات نگارندگان)

بنابراین بین گسترش فقر و افزایش انواع مختلف خشونت شهری در سطح محله های شهر یزد رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد.

۴- نتیجه گیری

دغدغه های جهانی با شهرنشینی سریع و نامنظم و خشونت های طولانی شهری در حال افزایش است. برخی از تحلیل گران معتقدند مناطق شهری به سرعت در حال تبدیل شدن به مناطق جدیدی برای جنگ و خشونت هستند. آنها معتقدند با توجه به روند سریع رشد مراکز شهری و همچنین اسکان غیررسمی، به نظر می رسد در آینده نزدیک، تجربه جدیدی از تشدید درگیری و جرم و جنایت را در مناطق شهری شاهد باشیم که با تنزل سیستم های پیچیده ارائه خدمات و افزایش مالیات با توجه به رشد بی قواره و سریع مناطق شهری و شکل گیری مشکلات شهری، تحت عنوان رویدادهای غیر قابل پیش بینی که ناشی از عدم برنامه ریزی های رشد شهری متناسب با ظرفیت آنها می باشد، این درگیری های شهری تشدید خواهد شد. به طوری که گسترش جمعیت زاغه ها و حلی آبادی ها با توجه به رشد چشمگیر شهرها در جهان بر روی محل اسکان غیرقانونی حاشیه نشینان و شهرهای کلبه ای، توانایی شهرها برای مقابله و

انطباق با این شرایط، منجر به شکل‌گیری چشم‌اندازهای جدیدی از خشونت شهری می‌باشند.

خشونت و یا ترس از آن، نه تنها مانع سرمایه‌گذاری و بدنام کردن محله می‌شود بلکه انسجام اجتماعی را نیز نابود کرده و دسترسی به اشتغال و فرصت‌های آموزشی را محدود می‌سازد. در سطح فردی، ساکنان شهری در نقاط داغ جرم، جنایت و خشونت، ممکن است کاهش یابند و یا از سرمایه‌گذاری در سرمایه‌انسانی خود اجتناب کنند و همچنین شروع کسب و کارهای کوچک را به تعویق بیندازند و در نهایت از شکل‌گیری برخی از انواع انسجام و اتحاد با همسایگان به خاطر ترس جلوگیری کنند.

هدف از این پژوهش، بررسی رابطه بین افزایش فقر و شاخص‌های تأثیرگذار آن بر روی گسترش انواع مختلف خشونت‌های شهری در سطح محله‌های شهر یزد است. یافته‌ها نشان می‌دهد، رابطه متقابلی بین تمام این شاخص‌ها وجود دارد که نهایتاً منجر به ناکامی فرد در دستیابی به خواسته‌ها و نیازهای او می‌شود و دامنه فقر شهری را گسترده‌تر می‌کند.

یافته‌های میدانی نشان می‌دهد میزان فقر در محله‌های قدیمی بیشتر و در محله‌های جدید کمتر است. در بین محله‌های شهر یزد بیشترین میزان فقر در محله‌های کشتارگاه، مریم‌آباد، مهدی‌آباد، آزادشهر، فهادان، لب‌خندق، شیخداد، همافر، امام‌شهر، خیرآباد، تخت‌استاد و نصرآباد می‌باشد و کمترین میزان فقر نیز در محله‌های صفائیه، کوی دانشگاه، کاج و سیلو بوده است. همچنین بررسی‌های میزان خشونت در سطح محله‌های شهر بر مبنای شاخص‌هایی چون میزان سرقت، میزان خشونت خانوادگی، نزاع و درگیری، کودک‌دزدی، زورگیری و کلاهبرداری نشان می‌دهد، میزان خشونت در سطح محله‌های امیرآباد، آزادشهر، امام‌شهر، مریم‌آباد، مهدی‌آباد، خیرآباد، کشتارگاه، فهادان، شیخداد به مراتب بالاتر از سایر محله‌های شهر یزد می‌باشد که منجر به بحرانی شدن وضعیت ساکنین این محله‌ها به لحاظ احساس عدم امنیت شود.

بر اساس نتایج تحلیل مسیر شاخص، میزان درآمد و سطح سواد دارای بیشترین تأثیر و دسترسی به خدمات، دارای کمترین تأثیر در افزایش و یا کاهش میزان خشونت در سطح محله‌های شهر یزد است. همچنین بررسی‌های ضریب رگرسیون خطی ساده نیز رابطه بین گسترش میزان فقر و افزایش میزان خشونت و کاهش احساس امنیت در سطح محله‌های شهر یزد را تأیید می‌نماید. یعنی به ازای افزایش در فقر شهری، میزان

خشونت های شهری در سطح محله های شهر، افزایش می یابد. به عبارت دیگر افزایش ضریب فقر شهری موجب بالا رفتن خشونت های شهری و کاهش احساس امنیت در محله های شهری می گردد.

۵- پیشنهادها

با توجه به وضعیت محله های بحرانی شهر یزد، به لحاظ گسترش انواع مختلف خشونت های شهری ناشی از فقر، پیشنهادهای جهت بهبود وضعیت این محله ها و ایجاد احساس امنیت به شرح زیر ارائه می شود:

- ۱- ایجاد اشتغال، به ویژه برای افراد جوان و بیکار در سطح محله ها با ایجاد مراکز کارآفرینی و حمایت از اشتغال، رفع بیکاری و کاهش تورم و تامین رفاه زندگی مردم در حد معمول به عنوان مهمترین اولویت و پیشنهاد مهم و اساسی جهت کاهش انواع مختلف خشونت های شهری در سطح محله های شهر یزد به شمار می رود.
- ۲- جلوگیری از روند رو به رشد مهاجرت های روستا شهری به شهر و به ویژه محله های آسیب پذیر.
- ۳- توسعه فضاهای فرهنگی و ورزشی برای جوانان، زیرا اکثر مجرمان از قشر جوان هستند بنابراین با ایجاد فضای سبز، پارک ها و فرهنگ سراها می توان زمان فراغت این افراد را به بهترین شیوه ها پر کرد.
- ۴- توجه جدی والدین به دوست یابی فرزندان خود با همسالان خود.
- ۵- آگاهی کامل خانواده ها از فاصله های طبقاتی، تفاوت های فرهنگی، عقاید و ارزش های خانواده ها و ... در انتخاب همسر برای فرزندان خود.
- ۶- گسترش دامنه فعالیت ها و نظارت های نیروهای انتظامی به ویژه در سطح محله های ناپایدار و ناامن.
- ۷- توجه جدی مدیران شهری در زمینه های تجهیز روشنایی معابر، مدیریت کاربری های مخروبه و رها شده به عنوان پاتوق های افراد مجرم در سطح محله های بحرانی شهر.

یادداشت‌ها:

- 1- Lerner
- 2- Butterworth and Chance
- 3- Roberts
- 4- Gilbert and Gugler
- 5- Doughty
- 6- Mangin
- 7- Gilbert and Ward
- 8- Perlman
- 9- Portes
- 10- UN-Habitat (United Nations Human Settlements Programme)

فهرست منابع

- ۱- اکبری، علی. (۱۳۹۲). *انسان و شهر*. مجله علوم اجتماعی، شماره ۶۶.
  - ۲- اهری، زهرا. شهلا امینی. (۱۳۷۵). *تجارت کشورهای مختلف در تأمین مسکن*. انتشارات وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان ملی زمین و مسکن.
  - ۳- بهروز، فاطمه. (۱۳۸۶). *فلسفه و روش‌شناسی تحقیق علمی در جغرافیا*. انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
  - ۴- پیران، پرویز. (۱۳۶۶). *شهرنشینی شتابان و ناهمگون* (قسمت سوم: مسکن نابهنجار)، مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی، سال ۲، شماره ۱۶.
  - ۵- حاجی‌زاده میمندی، مسعود. (۱۳۸۸). *نقش خانواده نابسامان بر پدیده کودکان کار استان یزد*. نشریه انتظام اجتماعی، شماره ۳.
  - ۶- حکمت‌نیا، حسن و علیرضا افشانی. (۱۳۸۹). *حاشیه نشینان و ارتکاب جرایم اجتماعی*. مطالعه موردی: شهر یزد، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۲، صفحات ۱۶۶-۱۵۷.
  - ۷- روستایی، شهریور. احدنژاد، محسن، اصغریزمانی، اکبر. زنگنه، علیرضا. (۱۳۹۱). *الگوی تطبیقی گسترش فقر در شهر کرمانشاه در دوره ۸۵-۱۳۷۵*. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال ۳، شماره ۱۲.
  - ۸- عابدین‌درکوش، سعید. (۱۳۶۴). *درآمدی به اقتصاد شهری*. انتشارات مرکز نشر دانشگاهی، تهران.
  - ۹- عرب‌مازیار، عباس. حسینی نژاد، مرتضی. (۱۳۸۳). *برآورد میزان فقر و شدت آن در گروه‌های مختلف شغلی خانوارهای روستایی ایران*. مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۴۵.
  - ۱۰- قربان‌نیا، ناصر. (۱۳۷۸). *نگاهی به فقرا از منظر جرم‌شناسی*. نامه مفید، شماره ۱۷.
  - ۱۱- مجیدی‌خامنه، بتول. محمدی، علیرضا. (۱۳۸۴). *درآمدی بر شناخت و سنجش فقر شهری*. مجله جغرافیا، سال ۳، شماره ۶ و ۷.
  - ۱۲- مکیان، سید نظام‌الدین. سعادت‌خواه، آزاده. (۱۳۹۰). *اندازه‌گیری حداقل معاش با استفاده از سیستم مخارج خطی مطالعه موردی: جامعه شهری استان یزد (برنامه‌های سوم و چهارم توسعه)*. پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال ۲، شماره ۵.
  - ۱۳- نورمحمدی، مهدی. حاتف، حاضری. (۱۳۹۰). *عوامل مرتبط با فقر شهری ایران طی سال‌های ۸۵-۱۳۶۳*. فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۱۱.
- 14- Atashin Panjeh, S., sasani, A., (2013). **Applying logarithmic fuzzy preference programming and vikor methods for**

- supplier selection: a case study.** Journal of American Science, Vol.9.
- 15- Butterworth, D., Chance, J.K., (1981). **Latin American Urbanization.** Cambridge University Press.
- 16- Doughty, P., (1970), **Behind the back of the city: Provincial life in Lima, Peru.** In Mangin, (ed.), Peasants in cities, Boston: Houston Editorial.
- 17- Gilbert, A., Ward, P. M., (1986). **Latin American Migrants: a Tale of Three Cities.** Peoples and Environments: Issues and Enquiries, ed. Slater, F. London: Collins Educational, pp: 24-42.
- 18- Gilbert, Alan., Gugler, Josef., (1992). **Cities, Poverty and Development.** New York NY: Oxford UP.
- 19- Habitat., (2003). **State of African Cities 2003: A framework for addressing urban challenges in Africa.** UN-HABITAT: Nairobi.
- 20- HungYi, w., GwoHshiong, t., YiHsuan, C., (2009). **A fuzzy mcdm approach for evaluating banking performance based on balanced scorecard, expert systems with applications.** Vol.36.
- 21- Jewkes, R., Sen, P., GarciaMoreno, C., (2002). **Sexual violence.** In: Krug EG et al., eds. World report on violence and health, Geneva, World Health Organization, pp: 149–181.
- 22- JihJeng, H., GwoHshiong, t., HsiangHis, l., (2009). **A revised vikor model for multiple criteria decision making-the perspective of regret theory.** The Smithsonian/nasa astrophysics data system, Vol.35.
- 23- Lerner, D., (1967). **Comparative Analysis of Processes of Modernization.** in the City in Modern Africa, ed. Miner, H. London: Pall Ma, pp: 21-38
- 24- Mangin, W., (1959). **The Role of Regional Associations in the Adaption of Rural Migrants to Cities in Peru.** Sociologus 9.
- 25- Mangin, W., (1970), **Peasants in Cities: Readings in the Anthropology of Urbanization.** Boston: Houghton Mifflin.
- 26- Opricovic, Serafim., Tzeng, GwoHshiong., (2002). **Compromise solution by MCDM methods: A comparative analysis of VIKOR and TOPSIS.** European Journal of Operational Research 156.
- 27- Perlman, J., (1976). **The Myth of Marginality.** Berkeley: University of California Press
- 28- Portes, A., (1972). **Rationality in the Slum: an Essay in Interpretive Sociology.** Comparative Studies in Society and History 14.
- 29- Roberts, B., (1978), **Cities of Peasants.** London: Edward Arnold.

- 30- Roberts, Bryan., (1978). **Cities of Peasants**. London: Edward Arnold.
- 31- SanchezLeon, A., (1992). **Lima and the Children of Chaos**. in Rethinking the Latin American City, ed. (1993) Morse, R.M. and J.E. Hardoy. Baltimore: The Woodrow Wilson Center Press and The Johns Hopkins University Press, pp: 201-207.